

ШВЕЙЦАРСЬКА МОДЕЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: КРАЦІ ПРАКТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Огляд навчального візиту українських міських голів до Швейцарії,
23–27 листопада 2009 року

Під час зустрічі українських міських голів зі спікером Парламенту Цюріха

Муніципалітет Цюріха. Зустріч із канцлером Уряду міста Цюріх (головою міської виконавчої влади). Ознайомлення із політичним устроєм та системою місцевого самоврядування Швейцарії, а також повноваженнями міської влади і соціально-економічним станом Цюріха.

Швейцарія – це федеративна парламентська республіка, яка складається із 26 кантонів, зі столицею у місті Берн. Кожний кантон має власну конституцію, парламент та уряд, систему народної освіти й охорони здоров'я, поліцію тощо. Фінансовою столицею країни вважається місто Цюріх. Країна має чотири державні мови (німецька, французька, італійська та ретороманська), є членом Шенгенської угоди, але не входить до ЄС і відповідно – до зони євро. У Швейцарії – понад 3 тис. громад різного розміру, проживає 21% іноземців.

Політичний устрій Швейцарії передбачає обрання двопалатного Парламенту (Федеральних зборів), що складається із Національної ради, яка всенародно обирається в кількості 200 осіб за пропорційною системою, і Ради земель (кантонів), що налічує 46 представників, які обираються за мажоритарною системою від кожного із кантонів за квотою, яка відповідає чисельності їх мешканців. Парламент обирає Уряд країни та Федеральний (Верховний) суд. Рада земель є найвпливовішою у країні, бо має право відкликання прем'єр-міністра і ветовання законів.

Женева – кантон міжнародних організацій, але найнижчий рівень оподаткування діє у кантонах Цуг та Швіц. Саме від назви кантону Швіц походить найменування усієї Швейцарії.

Кантон Цюріх – один із найбільших у країні (на його території проживають 1,2 млн. людей у 171 громаді). Серцем цього кантону є місто Цюріх із чисельністю населення у 380 тис.

Всю міську владу в Цюріху обирає народ. Парламент міста Цюріх налічує 125 депутатів, обраних усією громадою за відкритими партійними списками. Членів Уряду міста – гілки виконавчої влади – також обирають усенародно. Кожен із дев'яти членів Уряду міста несе відповідальність за роботу певного напрямку діяльності муніципалітету (управління муніципалітету). Міський голова – Президент міста – обирається громадою на чотири роки і виконує головним чином представницькі функції. Посади в міській владі суміщати не можна.

У Швейцарії діє дворівнева система місцевого самоврядування з високим ступенем автономності громад. Усі муніципалітети незалежно від їх розміру (а він може становити і 200 осіб) мають рівні права.

Рівень місцевої демократії у Швейцарії надзвичайно високий. Жителі швейцарських міст беруть безпосередню участь у їх управлінні та розвитку. Кожні декілька місяців відбуваються голосування населення (місцеві референдуми) щодо важливих для міста проблем, наприклад, чи варто будувати новий стадіон або басейн, запроваджувати новий маршрут громадського транспорту, споруджувати пам'ятник, закуповувати нове комунальне обладнання і т.ін. Будь-який громадянин має право зібрати 30 тис. підписів на підтримку своєї ініціативи та винести її на розгляд міського парламенту, який поста-

вить це питання на голосування громади. У більшості випадків, однак, цими справами займаються політичні партії. Вся інформація щодо проблематики голосування та бюлетені розсилаються громадянам поштою, і вони можуть або відслати в муніципалітет заповнені бюлетені або ж віддати свій голос на дільниці у день голосування.

Жителі міста – це члени одного підприємства під умовною назвою «місто Цюріх», які спільно працюють та несуть відповідальність за його добробут.

Бюджет міста Цюріх дорівнює 8 млрд. швейцарських франків (нині франк фактично дорівнює долару), із яких 7 млрд. – це сума міських видатків, а 1 млрд. – бюджет розвитку, або інвестиції.

Сфери повноважень міської влади у Швейцарії:

- Охорона здоров'я.
- Будівництво (капітальне, підземне, благоустрій).
- Безпека і поліція.
- Навчальні й спортивні заклади.
- Громадський транспорт.
- Виробництво теплової та електричної енергії.
- Переробка сміття.

Надходження міського бюджету Цюріха формуються за рахунок податків і зборів, основні з яких – прибутковий податок з фізичних та юридичних осіб, податок зі спадщини, з прибутку від продажу нерухомості. Прибутковий податок для юридичних осіб становить 18–22% і розщеплюється на три частини: одна одразу надходить у бюджет міста, друга – кантону, і третя – у державний бюджет. 1/2 надходжень складають саме місцеві збори Цюріха, а не загальнонаціональні податки. Людина сплачує податки за місцем своєї реєстрації, а не роботи. 40% надходжень до міського бюджету становлять податки великих транснаціональних банків *UBS* та *Credit Swiss*, однак у зв'язку зі світовою кризою обсяги цих виплат істотно скоротилися, тому для подолання дефіциту міського бюджету муніципалітет змушений витратити накопичені раніше власні резерви, що складають нині 1 млрд. франків. Сума річного дефіциту бюджету міста наразі оцінюється у 600 млн. франків. Місто ж ухвалює бюджет кожні три роки.

У Цюріху якість і стандарти життя є надзвичайно високими. Він займає перше місце за якістю життя у світі, випереджаючи Женеву та Люксембург.

У місті вся вода є питною, у тому числі в кожному із 1200 фонтанів, які розташовані на його вулицях. Земля в місті є дорогою, наприклад, 1 м кв. на центральній діловій вулиці коштує 100 тис. франків.

Населення Цюріха (і Швейцарії загалом) зростає. До міста щорічно приїжджають 40 тис. емігрантів, із яких зазвичай половина залишається. 32% жителів Цюріха не є корінними швейцарцями. У місті мешкають люди 165 національностей.

Муніципалітет Цюріха. Зустріч українських міських голів із пані Коріне Маух, президентом міста Цюріх.

Пані президент міста привітала членів української делегації та висловила своє задоволення тим, що завдяки спільним зусиллям муніципалітету Цюріха, директора Інституту трансформації суспільства пана Олега Соскіна та Посла Швейцарії в Україні пана Георга Цюблера вперше в історії українсько-швейцарських відносин вдалося реалізувати унікальний навчальний візит українських міських голів до Швейцарії. Вона сказала, що саме через спілкування можна знайти спільні точки порозуміння з іншою країною, дізнатися про неї більше.

Пані К. Маух провела паралелі між Швейцарією та Україною (наприклад, громадяни обох країн розмовляють декількома мовами), а також звернула увагу на відмінності в нашому розвитку. Приміром, Україна є експортером продукції первинної переробки, а Швейцарія робить акцент на туризмі та експорті послуг.

Вона розповіла про те, що жителі Цюріха пишаються своїми університетами, які є одними із найкращих у Європі. Тут здобули освіту 24 нобелівські лауреати, а нині також розташовані представництва найбільших інноваційних компаній світу – *IBM*, *Google* та ін. Міський університет Цюріха – перший у Європі, заснований не церквою владою, а світською державою.

Великого значення в місті приділяють вивченню іноземних мов. Кантон Цюріх прийняв закон про те, що, окрім знання чотирьох державних мов, школярі мусять обов'язково вивчати англійську мову. Політик у Швейцарії повинен розмовляти всіма державними мовами, бо інакше він не матиме політичного майбутнього.

Члени української делегації з президентом міста Цюріх

Пані президент підкреслила важливість розвитку громадського транспорту для функціонування Цюріха, адже ним користуються 80% мешканців, і лише 20% надають перевагу автомобілям. Швейцарські політики також їздять на трамваях. Транспорт у Цюріху винятково синьобілого кольору – як і міський прапор.

Місто активно використовує теплову та електроенергію, одержану в результаті спалення сміття, впроваджує енергозберігаючі технології та моделі безвідходного виробництва. Чисті вода і повітря – запорука здоров'я швейцарців.

Парламент Цюріха. Зустріч зі спікером Парламенту паном Робертом Шонбехлером. Він розповів українським міським головам про стандарти демократії Швейцарії, а також про свою роботу на посаді спікера.

У Швейцарії немає принців або президентів – саме народ творить демократію. Раніше важливу роль для ста-

новлення швейцарської демократії відіграв Наполеон, який дав країні першу Конституцію. Цікаво, що 80 років тому Швейцарія була бідною європейською країною, яка лише протягом ХХ-го століття змінила своє становище.

Українська делегація вітає спікера парламенту міста Цюрих (праворуч)

Нині у Парламенті Цюриха (125 депутатів) представлено 10 різних політичних партій, діє пропорційна виборча система з відкритими списками і наявний 5%-й прохідний бар'єр. Водночас громадяни можуть об'єднуватися в непартійні виборчі блоки. Якщо депутат припиняє членство в партії, яка його висунула, він втрачає мандат. Парламент міста Цюрих налічує 45 депутатів-жінок. У швейцарських армії та міліції нині приблизно третину посад також обіймають жінки. Сьогоднішні президенті і міста, і кантону Цюрих – представниці жіночої статі. До речі, ще до 1971 р. жінки у Швейцарії не мали права голосу.

Середня місячна заробітна плата у швейцарців – 5 тис. франків (тоді як у третини населення світу – не більш як \$30). Найменше заробляють у сфері послуг, найбільше – у сфері науки і розвитку. Зарплата жінок на 30% нижча, ніж у чоловіків, що займають аналогічну позицію. Депутат міського парламенту Цюриха заробляє 8–10 тис. франків на місяць, проте це часто не єдина робота, яку мають депутати, адже в Цюриху засідання парламенту відбуваються лише раз на тиждень.

Президент міста має переважно представницькі повноваження, і обирається на 4 роки. Процедура усунення мера з посади відсутня. Усі судді, окрім членів Верховного суду, обираються всенародним голосуванням на 6 років. Такий орган, як прокуратура, у Швейцарії відсутній. Діє лише комісія з питань юстиції у Парламенті.

Найважливіші стандарти, якими користуються жителі Цюриха, – це вільне пересування, добра екологія, безпечне використання водопровідної води, а також води з фонтанів для пиття.

Василь Сидор, Славутський міський голова, запитав у пана Шонбехлера, яким той бачить майбутнє Швейцарії. У відповідь пан Спікер сказав, що, на його думку, через 30–50 років Швейцарія матиме чимало проблем. Країна відходить від ручного виробництва, імпортує значний обсяг благ особистого вжитку і продовольства, а це може скласти небезпеку для її розвитку. Водночас населення країни зростає до 10 млн. людей. Пан Шонбехлер також вважає, що Швейцарії не варто поспішати в ЄС, позаяк її стандарти життя вищі за євросоюзні, і швейцарці не хочуть, щоб хтось інший керував у їхньому домі.

Відвідання організації «Великий регіон Цюриха» («Greater Zurich Area», GZA), яка займається залученням інвестицій у кантон Цюрих. Зустріч української делегації з пані Мариною Карлін, керівником проекту GZA за напрямом Росія, Східна Європа і Центральна Азія, головним редактором журналу

«Російська Швейцарія», викладачем Університету міста Цюрих. Ознайомлення з економічним та соціальним устроєм життя у Швейцарії і кантоні Цюрих, а також діяльністю GZA.

Швейцарія є одним зі світових лідерів за рівнем наукової та освітньої інфраструктури. За цим показником, за результатами 2009 року, вона займає третє місце у світі після Сінгапуру й Ірландії. У Швейцарії є 15 університетів, 20 інститутів, 50 науково-дослідних центрів та 24 міжнародні вищі школи.

Зазвичай головною мовою викладання в університеті є одна із чотирьох державних мов, яка переважає в кантоні. При цьому магістерські програми можна, як правило, проходити англійською мовою. Університети – переважно державні вищі навчальні заклади, тому викладачі одержують заробітну платню відповідно до державного табелю про ранги (яких 15). Мінімальна зарплата аспіранта, який починає викладати, становить 2,5 тис. франків. Прожитковий мінімум у країні дорівнює приблизно 3 тис. франків.

Усі офіційні документи країни (їх можна знайти в Інтернеті за адресою www.admin.ch) перекладаються п'ятьма мовами – чотирма державними та англійською.

Більшість населення має доступ до широкополосного Інтернету і вміє добре користуватися комп'ютером, практично всі громадські місця обладнані бездротовим доступом до Інтернету – *Wi Fi*.

Кожні 20 років з метою гарантії високого рівня захисту грошової одиниці у Швейцарії відбувається зміна банкнот національної валюти, і цей процес триває 6–8 років. Нині в обігу знаходиться восьма серія банкнот.

Швейцарія приєдналася до Шенгенської угоди лише 12 грудня 2008 року – після восьмирічного обговорення цього кроку всередині країни. Але можливість членства в ЄС поки що не викликає ентузіазму у швейцарців.

Протягом останніх 30 років відбуваються зміни економічної структури національного господарства Швейцарії. Значно зменшився аграрний сектор. Нині Швейцарія позиціонує себе як країна послуг із високим рівнем життя. Популярні галузі економічної діяльності у Швейцарії – фінанси, страхування, фармацевтика, інформаційні технології, будівництво, консалтинг, «лайф-саєнс» (науки про гармонійне і здорове життя).

У країні традиційно низький рівень безробіття. Він склав 2,8% у 2008 р., проте у зв'язку з економічною кризою зріс до 4% у 2009 р. Водночас слід враховувати, що домогосподарки, частково зайняті не вважаються безробітними, доки вони не зареєструвалися у відповідних службах із працевлаштування.

Приватне медичне страхування у Швейцарії є обов'язковим. Мінімальна страхова сума становить близько 1,5 тис. франків на місяць. Один візит до лікаря коштує 200–300 франків, стільки ж – одна доба перебування в лікарні.

Понад 20% жителів країни – іноземці, яких приваблює швейцарська стабільність і надійність. Наприклад, жителі Ізраїлю говорять: «У нас жити дешевше, але неспокійно, а у вас дорого, проте спокійно». Саме за спокій і безпеку люди готові платити гроші.

Водночас, у країні діють різні типи дозволів на проживання та громадянство. Подати заявку на одержання швейцарського громадянства можна лише після 12 років проживання у країні. Процедура розгляду триває півтора-три роки, і відмова не виключена. Діти віком 10–20 років можуть одержати громадянство за спрощеною схе-

мою, якщо протягом шести років вони відвідували муніципальну школу.

Організація GZA займається розвитком «великої економічної зони», до складу якої входять дев'ять сусідніх кантонів-учасників, до кожного з яких можна дістатися протягом однієї години. Ця зона має територію площею 15 тис. км², де проживає 3,6 млн. людей, із яких 1,6 млн. працюючих, і де розташовано офіси 160 тис. швейцарських та іноземних фірм. Однак серед зареєстрованих тут підприємств немає жодного значного з України або Росії.

Фактично організація «Великий регіон Цюріха» є великою приватною інвестиційною агенцією, створеною у формі акціонерного товариства. Водночас її підтримують дев'ять кантонів-учасників, які роблять регулярні відрахування з бюджету в фонд GZA.

Головна мета організації – сприяти відкриттю нових закордонних або спільних підприємств у регіоні та залучати до нього інвестиції з усього світу. Особливий інтерес для кантонів становлять нові підприємства в галузях ІТ, біотехнологій, «лайф-саєнс». Організація надає безкоштовні консультації підприємцям щодо можливостей і процедури відкриття бізнесу у Швейцарії, допомагає в пошуку персоналу, одержанні дозволу на роботу, здійсненні інвестиції у країну. Зазвичай ідеться про проекти вартістю понад 1 млн. франків. Приміром, GZA допомогла відкрити у Цюріху представництво американського Інтернет-пошукового гіганта «Гугл».

Ознайомлення з особливостями економічного розвитку і шляхами залучення інвестицій у кантон Цюріх. Зустріч із паном Адріаном Штетлером, керівником Департаменту з економіки та регіонального розвитку кантону Цюріх (SF).

Швейцарія – одна з країн, які є лідерами світу. За даними 2008 року, вона займає 4-е місце у світі за індексом глобалізації (після Бельгії, Австрії та Швеції) і рівнем економічної конкурентоспроможності (поступаючись США, Сінгапуру та Гонконгу), а також перше місце в європейському рейтингу інноваційності (випереджаючи Швецію, Фінляндію і Німеччину).

Цюріх – центр інновацій, де навчається понад 50 тис. студентів. Тут зосереджені трудові ресурси з найвищим рівнем кваліфікації. Місто має дуже зручне географічне розташування та помірне податкове навантаження. Тут відкрили свої представництва такі всесвітньо відомі корпорації, як «Х'юлет-Паккард», «Майкрософт», «АйБіЕм» (комп'ютерна техніка і програмне забезпечення), «Соні», «Сіменс», «Сіско Системс», «Нобель Біокеар», «Еколаб», «Х'ят», «Крафт-фудс», «Лабараторія Волта Діснея» і багато інших. За даними щорічного індексу рівня якості економіки 192-х регіонів Західної Європи, який публікує банк «Кредіт Свісс», кантон Цюріх займає 2-е місце.

Із 70 тис. підприємств, що діють у кантоні Цюріх, приблизно 1/5 частина – це промислові компанії. Більшість із них працює в таких високоінноваційних сферах, як, наприклад, біо- та нанотехнології, охорона навколишнього середовища, виготовлення обладнання для автомобільної, авіаційної, космічної галузей промисловості. Із числа названих підприємств лише 0,4% можна віднести до крупних (понад 250 працівників), а на 97,6% працює менше 50 людей.

Цюріх є глобальним фінансовим центром і забезпечує прямий доступ до міжнародних ринків. 95% фінансових установ кантону розташовані саме у цьому місті.

Діяльність Департаменту з економіки та регіонального розвитку кантону Цюріх полягає у зборі й моніторингу інформації про економічну ситуацію в кантоні та сприянні утворенню нових підприємств, а отже, збільшенні кількості робочих місць і рівня кваліфікації робочої сили. Річний бюджет Департаменту, де працює дев'ять людей, становить 4–8 млн. франків. Департамент управляє п'ятьма бізнес-процесами:

1. Розміщення підприємств.
2. Кластер-менеджмент.
3. Підтримання стабільності.
4. Надання дозволу на роботу.
5. Пільговий режим для підприємств (з 2010 року).

Доповідач докладно розповів про кластер-менеджмент. У Швейцарії кластером називають сукупність усіх організацій, що створюють додаткову вартість у певній галузі. Приміром, місто Цюріх особливо опікується такими ключовими галузями, як фінанси, біологічні науки, креативна економіка, інформаційно-комп'ютерні технології. На стадії підготовки знаходяться проекти в галузях авіації та очищення навколишнього середовища. Головна ідея кластер-менеджменту – сприяння розвитку найприбутковіших галузей, об'єднання науки і виробництва.

Департамент фінансує не конкретні проекти, а об'єднання декількох підприємств певної галузі, допомагає створювати бізнес-інкубатори при університетах, де молоді науковці можуть започаткувати власний бізнес.

Адріан Штетлер також виклав основні моменти системи стягнення прибуткового податку у Швейцарії. Його ставка для юридичних осіб варіюється в межах 18–22%. Це вище, ніж у Гонконгу і Сінгапурі, але нижче, ніж у Бельгії та Великобританії. Підприємства ж, які мають річний оборот менш як 8 млн. франків, узагалі не платять податку на прибуток. Власне податок розщеплюється і надходить до кожного із трьох рівнів державного управління – у місцевий, кантональний та федеральний бюджети. Окрім того, підприємства не здійснюють відрахувань із заробітної плати. Прибутковий податок для працівника, який одержує 5 тис. франків на місяць, дорівнює 7%.

З квітня 2010 р. у країні набуває чинності Програма полегшення навантаження на підприємства, яка передбачає податкові пільги для малих і середніх фірм, спрощення діловодства та правову підтримку бізнесу.

Відвідання Вінтертура – другого за розміром міста в кантоні Цюріх. Зустріч із паном Міхаелем Домайсе-ном, головою Маркетингової спілки Вінтертура, та паном Марком Вюртом, головою Управління з розвитку міста Вінтертур. Ознайомлення із розвитком маркетингу, а також можливостями Технопарку і промислової зони міста.

У Вінтертурі проживає 102 тис. мешканців. Головна мета міста – розвиток транспортних сполучень. У промисловості найбільш розвинуті машинобудування і виробництво точних приладів, зокрема виготовлення двигунів для кораблів, запчастин для літаків, пакувальних матеріалів.

У 1994 р. була створена Маркетингова спілка Вінтертура, яка займається маркетингом у місті. У 2007 р. до участі у підприємстві приєдналася міська громада. Тепер усі мешканці міста платять членський внесок до спілки (4,5 франка з людини в рік), що становить 50% її бюджету, інша половина – надходження від приватних

підприємств. Нині річний бюджет організації дорівнює 1,2 млн. франків.

Цілі Маркетингової спілки Вінтертура:

- підвищувати привабливість міста шляхом упровадження перспективних проектів;
- надавати відповіді на всі запитання економічного характеру;
- здійснювати пошук важливих партнерів у різних сферах;
- розповсюджувати промо-продукцію.

Маркетингова спілка Вінтертура створила Технопарк, де молоді підприємці можуть розпочати свій бізнес (кошти для цієї інновації виділило місто). Зауважимо, що в сусідньому Цюріху діє власний Технопарк. У Вінтертурі щорічно надається стартовий капітал і приміщення для трьох найкращих проектів, які будуть реалізовані в Технопарку.

У муніципалітеті Вінтертура діє Управління з розвитку міста, що належить до Департаменту з культури і послуг. Головне гасло міста – «Вінтертур – це машина в саду». І справді, місто потопає в зелених насадженнях, незважаючи на значну кількість сучасних промислових об'єктів. Промислова зона Вінтертура – одна з найбільших у Європі. Наразі впроваджується генеральний план її забудови і переоснащення найсучаснішою системою комунікацій. Нові об'єкти будують здебільшого приватні підприємства, яким продає землю муніципалітет. Місто практично не має землі в комунальній власності.

Відвідання Підприємства з управління міським комунальним транспортом Цюріха (VBZ). Зустріч із керівниками VBZ – Гайдом Шохом, Крістофом Зутером та Петером Найдхартом. Ознайомлення з роботою і стратегією розвитку міського транспорту.

20% населення користується всіма видами транспорту по всій Швейцарії. Ця галузь має найвищі прибутки порівняно з іншими країнами Європи. У місті Цюріх дуже розгалужена публічна транспортна система, якій надають перевагу 80% жителів міста: діє 13 трамвайних, 18 автобусних, 6 тролейбусних ліній. Окрім того, до міського громадського транспорту належать електропотяги та річковий транспорт – пароплави, катери, пороми. Для проїзду на будь-якому із названих видів транспорту (у межах міста) достатньо одного квитка. Усі транспортні засоби є власністю міста. Громадський транспорт щодня проїжджає 1,7 млн. кілометрів – стільки ж, скільки б знадобилося, щоб двічі об'їхати навколо Землі.

Трохи історії. У 1831 р. в Цюріху було створено першу електричну трамвайну лінію, в 1927 р. – першу автобусну лінію, у 1939-му з'явилися перші тролейбуси, а у 2008 р. усі зупинки вже було обладнано електронними інформаційними стендами для пасажирів.

Джерела доходів VBZ: 40% – бюджетні кошти кантону і транспортний збір громади, 60% – кошти від продажу квитків на проїзд. Усі пасажири платять за проїзд, пільги відсутні, деяка знижка надається лише інвалідам.

Мета розвитку транспортної системи – забезпечити якнайменшу кількість пересадок для кожного пасажира, щоб із будь-якого району міста можна було дістатися до його центру з не більш як однією пересадкою.

Бюджет розвитку і модернізації VBZ становить у середньому 100 млн. франків на рік. Гордістю Цюріха є трамвай «кобра» (вартість одного його вагону дорівнює 3 млн. франків), а також двоповерхові приміські потяги

«С-бани» (*S-Bahn*), які щодня перевозять 380 тис. пасажирів кантону.

Прогнозується, що впродовж 10 років кількість працівників у Цюріху зросте на 60 тис., і транспортна система має заздалегідь до цього готуватися. Саме тому в місті розроблено нову «стратегію мобільності».

Транспортна система і стратегія її розвитку значно змінилися порівняно із 1970-ми роками. Тоді тротуари в місті були вузькими, а на дорогах переважав автомобільний транспорт, створюючи постійні пробки. У 2000 р. було перебудовано всі вулиці Цюріха на користь розширення пішохідної зони та зменшення кількості паркувальних місць у центрі, переоснащено зупинки громадського транспорту для потреб інвалідів, створено велосипедні доріжки. Наразі триває спорудження нових паркінгів, здебільшого наземних.

До 2009 р. Цюріх не мав окружної дороги, але нині її будівництво вже завершено. Реалізація проекту почалася в 1996 р. Туристи приїждять до країни переважно літаками або потягами, а не великими автобусами, тому кількість паркувальних місць для них обмежена (у Цюріху таких два). У країні діє чотири аеропорти – у містах Цюріх (найбільший), Женева, Берн, Базель.

Після закінчення обговорення українцям організували екскурсію базою ремонту міського транспорту Цюріха.

Департамент будівництва і житлової політики міста Цюріх. Зустріч із проектним менеджером Департаменту будівництва і житлової політики міста Цюріх Алексом Мартіновичем.

Цюріх піднявся з кризи до економічного буму. Здійснено багато проектів у сфері будівництва, а середня вартість 1 кв. м житла становить 1250 євро. 3/4 усіх 1–3-кімнатних квартир знаходяться у будинках, які зведені понад 37 років тому. У житловому фонді питома вага 1-кімнатних квартир становить 13%, 2-кімнатних – 21%, 3-кімнатних – 37%, 4-кімнатних – 21%. Більшість населення квартири орендує у власника будинку, який і відповідає за надання комунальних послуг. Лише 10–15% городян мешкають у приватному секторі.

У 2002–2006 рр. місто реалізувало програму «Житло для всіх», яка мала за мету вирішити такі завдання:

- будівництво 10 тис. квартир упродовж 10 років (із 1998 р.);
- розвиток мереж приватних житлових інвесторів;
- співпраця і створення житлових кооперативів;
- модернізація старих квартир;
- облаштування 200 нових квартир для літніх людей;
- спорудження 200 додаткових гуртожитків для молоді, яка продовжує навчання;
- зведення тимчасового житла для нужденних (150 будинків);
- упровадження спеціальних державних інформаційних проектів.

Після 2006 р. цю ефективну програму було продовжено і доповнено програмою «Житлова платформа».

Нині незабудованої площі в місті немає, переважно відбувається не нове будівництво, а реконструкція старих об'єктів. Найближчі до Цюріха міста також вичерпали ресурс забудови. Планується створення додаткового житлового фонду на місці нинішніх промзон. Якщо раніше основними фінансовими джерелами для будівництва були банківські позики, то сьогодні це залучені інвестиції. Будівництва висотних житлових будинків

у місті не передбачається, позаяк люди не бажають жити в багатопверхівках, а будувати їх дуже дорого.

У структурі власності на нерухомість Цюріха 76% припадає на приватну власність, і лише 3% – на муніципальну. Муніципалітет не надає землю в оренду, а продає її приватним інвесторам під конкретну забудову. Після цього інвестор приблизно протягом року збирає всі дозволи, потрібні для будівництва, і ще 3–8 місяців триває розгляд документів у муніципалітеті. У Швейцарії земельні та архітектурні відносини розділені, а земля класифікована за цільовим призначенням, що врегульовано державним земельним законодавством.

Місто щорічно виділяє на будівельні проекти близько 400 млн. франків. Основні завдання містобудівних проєктів: 1. Функціональність будинків. 2. Фінансова вигідність проєктів. 3. Тривалий термін експлуатації житла. 4. Естетична привабливість будівель.

Із 1950 р. у Швейцарії склалася система безпроцентного кредитування будівництва соціального житла, яка діє і до сьогодні. Одержавши такий кредит, забудовник зобов'язується дешевше здавати житло винаймачам. Частка соціального житла у житловому фонді міста дуже незначна – лише 3%. Воно призначене переважно для молоді. Якщо в родині, що орендує 4-кімнатну соціальну квартиру (а це приблизно на 500 франків дешевше, ніж оренда аналогічного звичайного житла), три людини або більше, то за четверту кімнату вона не платить. Родина має право на одержання соціального житла, якщо її сукупні річні доходи становлять менш як 58,8 тис. франків. Орендна плата за 4-кімнатну соціальну квартиру дорівнює 1,5 тис. франків на місяць, і ще 150 франків – оплата комунальних послуг.

Українська делегація відвідала район соціального житла Вердвюс і поспілкувалася з його жителями.

Ознайомлення із системою збору, утилізації та переробки сміття, а також системою каналізації та водоочищення у Цюріху. Відвідання сміттєспалювального заводу «Хагенхольц» і заводу з очистки водних стоків «Вердхольцлі».

У місті діє система роздільного збирання сміття (скло, метал, картон, органіка, пластик, тверді побутові відходи, папір сортується окремо) і два сміттєспалювальних заводи. Вони разом виробляють за годину 400 тис. ват теплової енергії та 140 тис. ват електричної енергії (з них 50 тис. ват споживається власне на цих заводах). У Цюріху 400 тис. домогосподарств користуються тепловою енергією від сміттєпереробки. Такого типу заводи вигідно будувати з розрахунку на 500 тис. мешканців, тому вони обслуговують не лише Цюріх, а й прилеглі міста Швейцарії і навіть сусідньої Німеччини. Вартість проєкту – близько 40 млн. євро, строк введення в експлуатацію – 10 років.

Головне кредо швейцарців – «Ви маєте заплатити за утилізацію сміття, яке створили». І вони сплачують як за вивіз сміття, так і за спеціальні пакети, у які його збирають. «Смітєвий збір» з домогосподарства дорівнює 86 франків на рік, ще 50 франків – річна плата за кожного працівника на підприємстві. Швейцарець продукує в середньому 140 кг сміття на рік, однак навіть за наявних високих технологій лише 45% відходів повністю утилізується. Якщо людина не сортирує сміття або не кладе його в контейнер, з неї стягується штраф у розмірі 200 франків.

Модель безвідходного функціонування у Цюріху почали запроваджувати у 1980-х роках, вирішивши утилізувати величезні екологічно небезпечні сміттєзвалища, які утворилися в 1960–70-х роках і забруднювали питну воду. На державному рівні цьому посприяв Закон про охорону навколишнього середовища (1983 р.), де було роз'яснено як поводитися з небезпечними відходами, сортувати сміття та ін. Було встановлено і перелік товарів, до ціни яких одразу включено вартість їх утилізації.

У Цюріху працює 160 сміттєзбиральних станцій. Вони розташовані в таких місцях, щоб людина могла дістатися до якоїсь з них упродовж 10 хвилин. На сміттєспалювальному заводі «Хагенхольц» використовуються найсучасніші сміттєспалювальні печі, кожна вартістю 60 млн. франків.

Очищення водних стоків у Цюріху займається завод «Вердхольцлі». Нині вода в Цюріху проходить такі стадії очищення: 1) механічна; 2) біологічна; 3) хімічна; 4) фільтрація; 5) очистка від генномодифікованих організмів (планується).

Головним завданням модернізації водоочисної системи є обладнання фільтрами усіх місць витоку каналізаційних стоків у річки, щоб воду в них не доводилося додатково очищувати. Вартість проєкту – 500 тис. франків.

Цікаво, що вода у фонтани Цюріха надходить не з трубопровідних мереж, а з підземних джерел, і саме вона вважається найкориснішою для здоров'я. Понад те, досвідчені городяни виходять до фонтанів по воду, щоб зварити на ній найкращу свіжу каву.

Каналізаційна система міста простягається на 1 тис. кілометрів. Її спорудження було завершено в 1970-х рр., нині вона коштує 4 млрд. франків. На підтримку каналізаційної системи щорічно витрачається 50 млн. франків.

І наостанок

Під час урочистого прийняття з приводу завершення офіційного перебування делегації українських міських голів у Швейцарії пані **Сюзанна Бауд**, менеджер міжнародних проєктів муніципалітету Цюріха, подякувала пану Олегу Соскіну, ініціатору та вмілому керівникові цього унікального проєкту, якому вдалося на високому рівні скласти ключові питання програми візиту, добрати потужну групу міських голів з України, дуже чітко організувати всю роботу впродовж п'яти днів напруженого навчання та набуття практичних навичок місцевого управління. Пані Бауд переказала вітання від президента міста пані Коріне Маух, яка була вражена активністю і зацікавленістю лідерів українських міських громад. Вона висловила надію на те, що знання, отримані під час візиту до Швейцарії, допоможуть мерам українських міст організувати роботу в громадах таким чином, щоб досягти найкращого рівня життя для своїх мешканців.

Пан **Олег Соскін**, директор Інституту трансформації суспільства, подякував пані президентку міста за позитивне рішення щодо здійснення навчального візиту українських міських голів до Швейцарії, теплий прийом і високопрофесійну насичену програму, підготовлену швейцарською стороною. Він висловив сподівання на продовження співпраці та можливість запроваджувати кращі швейцарські практики місцевого самоврядування в Україні.

Огляд підготувала керівник відділу маркетингу ІТС, Надія Матвійчук-Соскіна